

פרק כג תכונת משה שאפשרה לו להיות נותן התורה

התבאר לך (בפרק כא) כי אי אפשר לומר (אלא) רק שהיה משה מיוחד לתורה. והנה יש לשאול שאלה עצומה מאוד: איך היה אפשר שיתייחד משה, עד שראוי לו התורה? וזה, כי לפי מדרגת התורה ומעלתה - שהיא שכל פשוט (=רוחני, אלוהי), איך אפשר לומר שיתייחד (=יהיה מיוחד ומותאם) אדם אל מדרגת התורה.

ובפירוק קושיא זו ביארו חכמים בפרק רבי עקיבא במסכת שבת (פ,טא): "אמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שירד משה מלפני הקדוש ברוך הוא, בא שטן ואמר לפניו: ריבוננו של עולם! תורה היכן היא? אמר: נתתיה לארץ.

הלך אצל הארץ, ואמרה לו: אלהים הבין דרכה כו'. הלך אצל הים, אמר: אין עמדי כו'. הלך אצל תהום, אמר: לא בי היא, שנאמר (איוב כח, יד): 'תְּהוֹם אָמַר לֹא בִי הִיא'. הלך אצל אבדון ומוות, אמרו: באוזנינו שמענו שמעה.

חזר לפני הקדוש ברוך הוא ואמר: חיפשתי בכל העולם ולא מצאתיה. אמר לו: לך אצל בן עמרם. הלך אצל בן עמרם, אמר לו: תורה שנתן לך הקדוש ברוך הוא, היכן היא? אמר לו, וכי מה אני שייתן הקדוש ברוך הוא תורה על ידי?

אמר לו הקדוש ברוך הוא: משה, בדאי את? אמר לפניו: ריבוננו של עולם! חמדה גנוזה יש לך, שאתה משתעשע בה בכל יום, אני אחזיק טובה לעצמי? אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: הואיל ומיעטת את עצמך - תקרא על שמך, שנאמר (מלאכי ג, כב): 'תְּכַרְוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדַי'. עד כאן.

ביארו בזה, כי השטן שהוא מקטרג על כל מעשה, היה מקטרג על קבלת התורה: שאין מקבלים - שהם בתחתונים, ראויים לתורה.

⁴³⁶ויש לאדם ב' בחינות; כי האדם הזה יש לו דבקות אל העליונים - מצד הנשמה הנבדלת. ויש לו חיבור אל התחתונים - מצד גופו החומרי. ומצד הדבקות שיש לו אל העליונים - אין לו מקטרג (=קטרוג) על (נתינת) התורה, כי האדם נחשב מן העליונים. ולפיכך כל זמן שהיה למשה חיבור עם הקדוש ברוך הוא (כשהיה עדיין בעולם העליון), לא היה כאן קטרוג על תורה, שמזה הצד - אין התורה בתחתונים (אלא) רק בעליונים. אבל כאשר הפריד החיבור הזה, וירד לתחתונים, אז יש כאן קטרוג, כי אין התחתונים ראויים אל התורה. ולפיכך אמר (ש)אחר שירד משה "בא השטן". כלומר אחר שירד משה, ושוב יש לו חיבור לתחתונים, בא השטן וכו'.

הערות - ילמד ענוים דרכו

436 עתה בא מהר"ל להסביר מדוע הקטרוג היה רק כשמה ירד מהקב"ה לארץ ולא כשהיה עדיין בעליונים.

מסלול 1: יום א לפרשת ויחי
מסלול 2: יום ג לפרשת ויגש

ופירוש זה, כי השטן הוא המקטרג⁴³⁷, והיה מקטרג 'תורה היכן היא?' - כלומר: מה עניין יש לתחתונים אל התורה, שהיא שכל פשוט? ומה שאמר 'תורה היכן היא', כלומר איזה מקום שלה לפי מדרגתה בעצמה שהיא שכל פשוט, ואיזה מקבל מוכן יש לה?

ואמר הקדוש ברוך הוא שנתן אותה אל הארץ. כי התחתונים יש להם יחוס (=יחס, קשר) אל התורה, שהיא שכל פשוט. וכאשר היה (השטן) מעיין בארץ, אז היא אמרה: "אלוהים הבין דרכה". פירוש, כי הארץ⁴³⁸, אף שהיא יסוד פשוט, מכל מקום אין לה יחוס אל התורה. לכך אמרה "אלוהים", שהוא נבדל לגמרי - יודע דרכה. ואין לארץ שום יחוס אל התורה שהיא שכל פשוט.

ואז הלך אל הים. כי הארץ בוודאי, מפני שהארץ ממנה הוויית כל הדברים המורכבים⁴³⁹, ולכך אין בה הפשיטות מכל וכל. ולפיכך הלך אל הים, שיש בו פשיטות יותר, במה שאין בים דבר זה. ועם כל זה אמר הים "אין עמדי". דמכל מקום גם הים אינו פשוט, לפי שגם בים שייך בו הרכבה, שיש בו דגים. ועם שאינו כמו הארץ, שהיא ישוב העולם, ובו כל הנמצאים - לכך אינו פשוט כמו הים, ועם שהים בוודאי יותר פשוט מן הארץ, מכל מקום הים אינו פשוט לגמרי, מפני שיש בו הוויית הדגים, שהם מורכבים. ולכך הלך אצל התהום, שהוא תחת הארץ, ובו אינו שייך כל זה. לכך הוא יותר פשוט, ומתייחס יותר אל התורה, שהיא שכל פשוט. ועם כל זה אמר "לא בי היא", כי מכל מקום אין כאן פשיטות מכל וכל. שאי אפשר שלא יהיה לו רוחק מוגבל, ואין זה פשיטות, כי כל אשר הוא מוגבל - אינו פשוט לגמרי.

אבדון ומוות אמרו "באוזנינו שמענו שמעה". פירוש, אבדון ומוות הוא סילוק הנברא המורכב, וחוזר לפשיטות שלו. וזה נאמר על חומר הראשון, והוא נקרא "אבדון ומוות", בשביל כי חומר הראשון שהוא נעדר כל צורה, והוא פושט צורה ולובש צורה, ולכך נקרא החומר הראשון "אבדון ומוות", כי הוא סיבת האבדון והמוות, כאשר דבר זה ידוע⁴⁴⁰. והחומר הזה אינו בעל רחקים מוגבלים, ומתייחס לזה התורה השכלית. ועל זה אמר כי אבדון ומוות אמרו "באוזנינו שמענו", כלומר בשביל שאין רחקים מוגבלים אל החומר הראשון, ולכך שייך לומר בו "באוזנינו שמענו שמעה".

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 437 כלומר לא באופן מקרי בא השטן להתעניין היכן התורה, אלא שבא לעשות תפקידו, לקטרג על כך.
 438 שהיא חיות כל הנמצאים הגשמיים.
 439 וכל דבר מורכב עתיד להתפרק מהרכבתו ואינו שייך לנצחיות.
 440 החומר הראשון הוא החומר ההיולי, הראשוני, שאין לו גבול וצורה כשלעצמו וגם אין הוא עצמו נאבד, רק הצורות שלובש ופושט אובדות. ועיין בחידושי אגדות לסנהדרין צח,א, בביאור המהר"ל מדוע חמורו של משיח בעל מאה גוונים.

ומכל מקום בוודאי אין שייך לומר החומר הראשון מקבל התורה, כי התורה נבדל מן החומרי.

ומתחילה זכר הארץ עצמה, ואחר כך זכר הים - שהוא (מ) על הארץ. ואחר כך זכר התהום - שהוא מתחת לארץ. ובזה זכר כל העולם התחתון. ואחר כך זכר החומר הראשון - שממנו מוסד הכל, והוא נקרא 'אבדון ומוות'...

ולכך אמר הקדוש ברוך הוא - שהוא נותן התורה: "לך אצל בן עמרם"⁴⁴¹. וכאשר אתה מעיין, מה עניינו של משה אל התורה?⁴⁴² תמצא כי מדרגת משה שהוא אומר: "מה אני שתינתן התורה" - שהיא השכל הפשוט - "על ידי". ובשביל שהיה ממעט עצמו - הוא ראוי אל התורה, שהיא שכל פשוט. וכמו שאמר: "הואיל ומיעט עצמך - תקרא על שמך". כי מצד הזה יש למשה יחוס אל התורה. וזה כי לא היה הקטרוג (אלא) רק: "מה התייחסות יש בתחתונים אל התורה - שהיא השכל הפשוט, אבל התחתונים אין בהם פשיטות גמור?!" אבל משה, מפני הענווה עד שאמר "מה אני", הרי אינו מייחד עצמו כלל, וזה עניין הענווה. כי המתגאה הוא הפך הענווה. שהמתגאה הוא שמייחד עצמו בחשיבות ובמעלה. ואיש כזה - אין לו מעלת הפשיטות כלל. אבל מי שיש בו הענווה, עד שאינו מחשיב עצמו לדבר כלל, הרי הוא פשוט (=רוחני) לגמרי, שאינו מיוחד בדבר מה (=אינו מוגדר בשום דבר). וזה שהוא ראוי ומיוחד אל התורה, שהיא שכל פשוט⁴⁴³.

וכבר ביארנו בחיבור גבורות השם (פרק יז) עניין הפשיטות שהוא (קיים) במידת הענווה. והם דברים ברורים מאוד מאוד, עד שאין ספק בהם, למי שמבין דברי חכמים וחידותם.

הערות - ילמד ענויים דרכו

441 בדרוש על התורה ביאר שקרא לו הקב"ה "בן עמרם" לרמוז על הענווה שאינו חושב את עצמו לדבר מה.

442 כלומר, כאשר השטן שאל את משה מה מעלתו שקיבל את התורה, נראה במבט ראשון שמה הכחיש שהתורה נמצאת אצלו, ולא השיב לשאלתו של השטן. אבל באמת זו התשובה לשאלתו של השטן: מעלתו היא בכך שאינו מחשיב עצמו, ובעבור זה ראוי הוא לקבל התורה!

443 במבט ראשון נראה שהקשר שעושה המהר"ל בין הענווה לתורה הוא טכני בלבד: בענווה יש צד רוחני כי אין בעניו שום הגדרה, והתורה גם היא רוחנית. אולם נראה שיש קשר מהותי: מי שיש בו מעלה אלוהית כלשהי, כמו העולם הרוחני, הרי שהוא מבטא בעצמו את אותו צד שכבר קיים בו, ואינו יכול לקבל דבר אחר, "אידי דבעי למפלט - לא בלע". אבל האדם שהוא בעל חומר, שאין מצד חומריותו שום מעלה אלוהית, דווקא זה מה שמאפשר לו להיות כלי לקבלה, וממילא יכול לקבל את הדבר הגדול ביותר והפשוט והעליון ביותר - התורה.

וזו מעלת היראה על פי האהבה, כמו שכתב המהר"ל בנתיב התשובה בפרק ב. כי האוהב יש לו מעלה עצמית ורצון עצמי, אבל הירא אין לו רצון עצמי כלל, והוא בטל לגמרי, ועל כן הוא יכול להתעלות ולהידיבק בקב"ה עצמו. ואכן במשה היתה גם מידת היראה שבעבורה זכה למדרגת הנבואה הגדולה שלו, כמו שכתוב בברכות ו,ב: "בשכר כי ירא מהביט', זכה ליתמונת ה' יביט'".

ואז דע, כי כך רצו חכמים להתיר השאלה: במה היה מיוחד משה לתורה? - בשביל מידת הענווה, המורה על פשיטות, שהיה מיוחד בה. שנאמר (במדבר יב, ג): "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֲנוּ מְאֹד" 444 מִפְּלֵ הָאָדָם 445 אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה". וזה היה עצם יחוד משה לתורה. וכבר ביארנו בחיבור גבורות השם (פרק טז) 446 כי מידה זאת מיוחדת לתחתונים, והיא על (=למעלה מ) כל המעלות, בעבור הפשיטות.

ובשביל מדרגה זאת - מיוחדים תחתונים לקבל המעלה שאינה לעליונים. כמו שהיה משה זוכה לתורה, שהיא המעלה העליונה, וזה זכה בשביל הענווה שהיה מיוחד בה משה...

ולפיכך אמר, שתקרא התורה על שמו. כי בדבר זה התורה ראויה למשה, ומתייחסת לו ומיוחדת אליו, עד שתקרא "תורת משה" 447. כלומר התורה שהיא ראויה למשה בפרט, ושלו היא, ולא לאדם (אחר) בעולם 448, מצד הכנתו זאת.

ודברים אלו דברים ברורים למבין דברי חכמה. והחכם יוסיף חכמה ודעת, כי אי אפשר לפרש הכל בכתב. אמן כן יהי רצון.

שאלות מנחות:

- ✦ המהר"ל פותח בשאלה כיצד משה ראוי לתורה ומביא מדרש שהשטן שואל כיצד התחתונים ראויים לתורה. האם זו אותה שאלה?
- ✦ מדוע בהסתכלות ראשונית אין התאמה בין העולם החומרי לבין התורה?

הערות - ילמד ענויים דרכו

444 פסוק זה מקביל לפסוק אחר: "גם האיש משה גדול מאוד (בעיני עבדי פרעה ובעיני העם)". הענווה שהיתה בו אפשרה שיהיה כלי לגדולה שהיא ההנהגה האלוהית שפעלה דרכו.

445 מכל האדם - מכאן שתכונת הענווה מיוחדת באדם שהוא נברא מהאדמה, שהוא גשמי ונברא מהדבר הגשמי ביותר שקיים בעולם. ובמשה הופיעה תכונה זו, שהיא תכונה "אדמית" - באופן הגבוה ביותר.

השטן שאל את האדמה ואחר כך את הים ואחר כך את התהום והאבדון. אבל הוא לא העלה על דעתו לשאול את מי שנמצא "על פני האדמה" שהוא החומרי ביותר, שהוא גם מורכב, גם שולט בו המוות וגם מוגבל. אולם דווקא האדם אשר על פני האדמה יש לו הכלי לקבלת התורה, דווקא מכוח היותו (מצד גופו) אחרון הנבראים והחומרי ביותר.

לפי זה, האות מ"ם במילים "מכל האדם" היא מ"ם המתוך. מתוך כל בני האדם שמשוגלים מצד עצמם להגיע לענווה, משה הוציא פוטנציאל זה לפועל באופן הגבוה ביותר.

446 וכן בנתיב התשובה פרק א ובנתיב הענווה פרק א.

447 בפרשת וזאת הברכה נאמר: "תורה ציווה לנו משה". אבל ביהושע כתוב פעמיים "בספר תורת משה" (ח, לא; כג, ו), וכן במלכים ב (יד, ו; כג, כה) ובסוף מלאכי: "זכרו תורת משה עבדי".

448 יש לעיין כיצד ניתן לבאר זאת עם מאמר חז"ל בסנהדרין צז, ב שראוי היה עזרא שתנתן תורה על ידו אלמלא קדמו משה. אולם באמת המעיין יראה ששם מדובר על תושב"ע ואילו כאן על תורה שבכתב.

- ◆ מדוע תכונת הענווה מאפשרת את קבלת התורה? מה הקשר בינה לבין התורה?
- ◆ האם הענווה היא תכונה של משה או תכונה של כל אדם?
- ◆ מדוע דווקא בעלי חומר יכולים להגיע לענווה, מה שלא שייך ברוחניים?
- ◆ לפי זה, האם הארץ, הים, התהום והאבדון - אינם יכולים לקבל תורה בגלל חומריותם או דווקא מפני שאינם מספיק בעלי חומר? מדוע האדם שבגופו כולל את כל חסרונותיהם - דווקא הוא יכול לבנות כלי לקבל התורה?
- ◆ לפי הסבר המהר"ל, כיצד ניתן לפרש את המשנה באבות א,א: "משה קיבל תורה - מסיני"? מה התכונה המיוחדת שחז"ל ייחסו להר זה?